

## Przegląd problemowych artykułów hasłowych

Najwygodniejszym punktem wyjścia w prezentacji wybranych przez nas zagadnień chronologii leksykalnej jest *Wielki słownik języka polskiego PAN*, dzieło znane<sup>23</sup> i cenione, także dzięki jego nadzwyczajnej (jeśli nie liczyć jakichś zakłóceń w dostawie prądu do domu) dostępności za sprawą Internetu na całym świecie. W wyszukiwarce Google wystarczy wpisać zaledwie cztery literki: wsjp, które otwierają użytkownikom znaczny zbiór danych, zachęcający m.in. do kontynuacji<sup>24</sup> prac rechronologizacyjnych<sup>25</sup>.

Struktura materiałów, które przygotowałem, jest prosta. W pierwszym akapicie po wyrazie hasłowym zostaje powtórzona, na niebieskim tle, pełna informacja chronologizacyjna ze strony [www.wsjp.pl](http://www.wsjp.pl). Akapit następny zawiera dane nowe, spoza WSJP, z odpowiednimi komentarzami, w tym (nie w każdym wypadku) reprodukcje cyfrowe cytatów dokumentacyjnych.

Jeśli hasła, które mnie zainteresowało, nie ma na stronie [www.wsjp.pl](http://www.wsjp.pl), to oczywiście pole z tłem niebieskim się pod tym hasłem nie pojawia.

### abonament

SJPDun

ISJP

PSWP

USJP

Pas

SIJPARct

SJPDor

SJPWar

Autorzy odnotowali obecność danego rzeczownika w różnych słownikach, ale z jakiego powodu zostały one wyliczone niechronologicznie? I dlaczego słupek abreviatur słownikowych jest niepełny? Chodzi o brak pozycji: SJPWil. Artykuł z tego słownika reprodukujemy tutaj:

|                                                                                                                                                                               |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p><b>Abonament, u, lm. y, m. (z fran.) 1) podpisanie się na zapowiedziane dzieło lub inne przedsięwzięcie. 2) = przedpłata na posiadanie lub używanie jakiej rzeczy.</b></p> |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

Warto dodać, że omawiane hasło występuje w: Wierch1851.

<sup>23</sup> Na przykład niedawno wspomniała o nim znakomita „Warszawska Gazeta” (2020, nr 34, s. 4) z powodu awantury medialnej wokół przeuroczego słowa *Murzyn* i *Murzynka*. Każde takie zdarzenie: przywołanie w mediach publicznych czy społecznościowych, mainstreamowych bądź drugiego sortu, jakiegoś słownika narodowego lub innego dzieła leksykograficznego o najwyższej randze naukowej jest zawsze interesujące dla lingwistów – interesujące i ważne.

<sup>24</sup> Por. m.in. Wierchoń P. 2008a, 2008b, 2008c, 2009a, 2009b; Witas P. P. 2020.

<sup>25</sup> W których, podkreślam, NFJP z racji ograniczenia danych do jednego stulecia nie może być traktowany jako narzędzie pierwszej rangi!

Nasuwa się jeszcze pytanie, dlaczego w powyższej schaczonej historii leksykograficznej danego hasła figuruje Pas. W indeksie a tergo do tego dzieła<sup>26</sup> owej pozycji brak; nie ma jej także w Dodatku (uzupełnieniu) na s. 70 owego indeksu. Aby materiał dowodowy nt. nieistnienia wyrazu **abonament** w Pas był kompletny, reprodukuje niżej dwie kolejne strony tego dzisiaj trudno już dostępnego opracowania, by pokazać, że między artykułem ABLEGAT a artykułem ABRAHAMOWY nie ma pozycji ABONAMENT.

mu niezabito. 90r. A nasz Iaworski czy nie uszedł też? 90v. Pyta Chorąży ato czyli płowy. 96v. A dlaczegoś to? 147r. A WCi co dotego. 154v. A ludzie kędy? 158v. Agdziesz WSC bywasz? 160v. Rzeczce Awo-iewodzin to Miod. 163r. A na co zes tu Stanał? 180v. A z kąd się tych Tynfow narodziło? 194r. A ktoz to iest General Frangiel [Wrangel]. 195r. A na ktoregosz? 233r. A Thezeusza za co pisma wspominaia. 275r; 57r, 59v, 73r, 75r, 89r, 90r, 90v, 91v itd., itd. △ A czemu (3): Alleguiesz WMMPan wielkicy Pamięci Xiędza Zadzika aczemu go WMMPan nienasladu-iesz? 194v; 73r, 183r. △ A cóz to (1): Idę do Piwnickiego y powiedam mu to. Az Piwnicki a coz to WSC zartuiesz. 160r. △ A czemuż (1): A czemusz Piomienczykiem ten Herb iest nazwany Temu ze iasny piomien zęgęby pokazany. 270v. △ A to co (1): Wyszedł [sc. Czarniecki] ze drzwi spoy-rzawszy na konie ato co? gdzie tak do-brych koni na brali. 158v.

2. w zdaniach oznajmujących (37) △ A osobiwie (23): Z kozdym zosobna było co robie a osobiwie z Dunkoron[kiem [Dołgorukim]]. 99v-100r. Moskiewskie woj-ska a osobiwie owe Boiarskie Chorągwie w szyku stoiaće są tak straszne iako nar-rod zadęń nieiest. 107r. Nie moda w Swo-iej Oyczynnie a osobiwie stoiać na Con-sistencyiach dwory szlacheckie rabować. 155v. Ale kiedy albo mnie kto rad szcze-rze, albo ia tez komu, a osobiwie kocha-nemu iakiemu konfidentowi to w ten czas naszey mody Poljkicy niepodobna nieob-serwować. 279r. Niech będzie Imię iego Przenayswiętsze pochwalone na Wieki. Pokornie Supplikuiąc że by nas w koz-dych afflikcych a osobiwie w chorobach z Swoiej Oycowskiej niewypuszczał opie-ki. 281r; 54v, 65v, 80v, 116r-116v, 119v, 121v, 123r, 150r itd., itd. △ A zwłaszcza (7): Często Szwedzi tego fortelu zazywaią in pugna a zwłaszcza gdy w porcie zasta-ną debilliores [słabszych] od siebie aemu-los [nieprzyjaciół]. 70r. Drudzy tez winszo-wali ale przecię naniego. [sc. Mazepe] mi mrućno bywało a zwłaszcza podpilemu. 174v. Nieposzedłem na zamek bałem się

przecie a zwłaszcza po trzewosci. 175r-175v; 102r, 216v, 217r, 221r. △ A po pro-stu (2): Tegoz Roku okazyla była pod Ro-dawicami [Podhajcami] a poprostu Woy-sko nasze z Sobieskiem Hetmanem w Oble-zeniu było. 226v. Prosiłem rozgrzeszenia ex voto promiśi [z uczynionej obietnicy] .. z iedną Damą Matrimonii [małżeństwa] ktore że niedoszło a Stanało protunc Te-merario ausu [wówczas z płochę nieroz-wagi] a poprostu mówiąć z zakochania. 178v. △ A cóz (1): Na te działa utopione mowil że to wszystkie moje będą ale mi się to rzecz niepodobna widziała Biorąc miarę iaka bida kiedy działo w błoćie uwieźnie a coz kiedy w Morzu. 70r.

~ między powtórzonymi zaimkami △ Taki a taki (2): 104r, 185r p. TAKI △ Ten a ten (2): 158v, 253v p. TEN △ Tam a tam (1): 168v p. TAM

3. w wyrażeniach i zdaniach wykrzyknikowych (16): Wezmie besztac zle zyczyc a Szelmo dy to iuz Święto. 66r. Rzeczce mi a zdrayca pokąsałes mi braci. 88v. A dla Boga dyc krol IoMSC wie zem ia przez te lata piniędzy niezbierał. 179v. A MSCi Panowie trzeba się wstydzic Boga y Lu-dzi. 239r. Pocznie mu Łaiać A Szaldra taki Synu. 267r; 60v, 156v, 158v, 162v, 167v, 173v, 181v, 185r, 198r, 232r, 251v.

**ABDYKACYJA** (1) rz ż «zrzeczenie się władzy monarszej, złożenie korony»: To go [sc. króla Jana Kazimierza] do desperacy-ey apotym do Abdykacyey przywiodło. 204v. <łac. abdicatio>

formy: lp. D.

**ABDYKOWAĆ** (1) cz «zrzec się władzy, urzędu»:

< fraz. Bellonie abdykować «porzucić rze-miosło wojenne»: Podobno rzadko kto się z iego Pallestry oberze, ktoby Niewolał Bellonie abdykowac do Cerery się Appli-kowac. 205v. <łac. abdicare>

formy: bezok.

**ABLEGAT** (1) rz m «posłaniec, wy-słannik»: Biezy z kartą ten co zawsze

<sup>26</sup> Pasoń A., Żelazko K. (oprac.) 1976.

zwykły bywać ablegatem. 176v. (łac. *ablegatus* = posłany)

formy: lp. N.

**ABRAHAMOWY** (1) *pm* od Abraham △  
Plemię Abrahamowe 247 r p. PLEMIE  
formy: lp. B. n. *abrahamowe*.

**ABSENTOWAĆ SIĘ** (2) *cz* «być nieobecnym, oddalać się»: Taka była dyscyplina w naszej dywizyey, że Panie zachoway absentowac się długo od Chorągwie Towarzyszowi. 81r. Panowie Pułkownicy Rotmistrze y insi Officyerowie Aby się od Pułkow y Chorągwi swoich sine Legali Impedimento [bez prawnie uzasadnione] przeskody] nie absentowali. 218v. (łac. *absentare*)

formy: bezok. *absentować się* 81r; ~ *cz.* prze. lm. 3 os. mos. *absentowali się* 218v.

**ABSZYT** (1) *rz m* «zwolnienie ze służby wojskowej»: Kto kolwiek do Polski chce wynieść wolno mu in Gratiam [korzystając z ulaskawienia] Radzieiowskiego abszyt y kontentacją wzięwszy. 73r. (niem. *Abschied*)

formy: lp. B.

I **ABY** (85) *sp* wprowadza zdanie a) *dopełnieniowe* (49):

~ *bez odpowiednika zaimkowego w zdaniu nadrzędnym* (41): To to jest rozumnego wodza dzieło domyslic się y zabezpiec aby nie gubic Woyska. 72r. I owe [sc. konie] co się po ogrodach poniewierały kazałem Urzędnikowi aby pobrał. 157v. Niegodni aby pies za zdrowie ich pił pomyje bo ludzi potracili. 164v. Mowią że tu podwod tak wiele niemoże bydz. A ia mówię że trzeba aby były. 168v. Życzymy aby się wrocila ywkorzenila dawna y spolna miłość, y jedność. 211r; 80v, 87r, 145v, 146r, 149av, 151r, 151v, 162r itd., itd.

~ *z odpowiednikiem zaimkowym w zdaniu nadrzędnym* (8): Kładę tedy na tym miejscu młodym Ludziom ... Taką admo-nitią że by kozdy z szkół wyszedzsy starał się o to pilno aby się rzeczom przysłuchał y przypatrzył na Seymach. 201 r. Zabie-

gaiąc temu abyśmy do takich Inkonven-niency nieprzyszli iako z Prusami starać się będą ... posłowie. 217v. Iezeli pozyję na tym będę stał aby Seymy odprawowa-ły się na koniach. 231v; 114v, 194r, 208r, 242r, 272v.

b) *okolicznikowe celu* (19): Iam tu przy-iechał abym dziękował WMMPanu ze tu iestes Opiekunem zony moiey. 83v. Powie-daiać sposob żeby posłał do pobliszszych Miast aby się tez do tego przyłożyli. 168v. Z mysliliscie sobie Minnicę Tynfowską we Lwowie abyscie zebrali dobrą monetę na pozytek swoy. 194r. Z namis się w tey uro-dził Oyczyźnie ... od nas wolnemi głosa-mi wezwany abys nam Panował. 227r-227v; 81r, 148v, 151r, 161r, 161v, 161v, 170r, 187r itd., itd.

c) *podmiotowe* (8): Niepodobna abyscie się tam mieli przeprować. 75r. Iezeli Ich Po-diazd dognął nie podobna aby Ich Miał tak osaczyć Zeby mieli Wszyscy zginąć. 91r. Ex pedit [przystoi] aby się KROL IMSC uiał o swoię y o naszę obelgę. 140r; 65r, 76r, 123v, 205v, 272v.

d) *przydawkowe* (7): WMMPana ... prze-y-mować będą z prozbą moią abys WMMPan do Domu mego nakrotki czas raczył diver-tere [wstąpić]. 173r. Musiała Stanąć kon-stytucya aby dwa Seymy odprawowały się po Sobie, w koronie a trzeci w Litwie. 250v. Zadnego niebyło podobienstwa aby Bog miał zęmną takie dziwy uczynić w momencie prawie, iakie uczynił. 279v; 121r, 187v, 216v, 281r.

e) *orzecznikowe* (2) ~ *z odpowiednikiem zaimkowym w zdaniu nadrzędnym*: Taka była Ordynacya aby wszystkie pułki ied-nego dnia Stanęły w ybozie [w obozie]. 71r; 71v.

II **ABY** (4) *pt ograniczająca* «choćby, tyl-ko, zaledwie»: Gdy bym był miał wtę-n czas aby iednego Czeladnika przy sobie mógł by był iako naypiękniejszych Ru-makow nawybierać. 96r. Są tez to y insi zacni Prałaci Biskupi kolegowie twoi ... Wszak to Ludzie iako y ty A Słychać że na nich aby Podobienstwo Postępkow twoich zacny Pasterzu. 193v; 142v, 170r.

abonent

SJPDun

ISJP

PSWP

USJP

Pas

SIJPArc

SJPDor

SJPWAr